

національні ідеї, які проросли глибоко в їх ментальність. При цьому навіть якщо зрізати верхівку – кращих представників нації, залишиться ментальна основа. Так, у Франції така ідея – невіддільність свободи особистості та свободи нації, у Німеччині – посилення та збереження економічної величі, в Росії – об'єднання слов'янських земель. А в чому національна ідея України? З великою прикрістю сьогодні ми можемо констатувати, що вона в нас відсутня попри всі політичні та політологічні дискусії навколо неї. Ніхто не буде поважати країну, яка забула своє минуле, не розуміє сучасне і не бачить майбутнього. І політики, які беруть на себе тягар державних лідерів, мають дати українцям приклад єднання та поваги до історії, а не спекулювати на історичних конфліктах. Саме тоді світовідчуття країни-провінції зміниться на відчуття країни-центру, держави з особливими геополітичними місією та потенціалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nye J. S. *The Powers to Lead* / J. S. Nye. – N. Y. : Oxford University Press, 2008. – 240 p.
2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Т. 1 (Третє видання). – Полтава : Полтав. вісн., 1994. – 191 с.

І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИКО-ПРАВОВА МЕНТАЛЬНІСТЬ»

Останнім часом все частіше категорію «правова ментальність» розглядають як домінуючу політики, а політичну ментальність – як важливий фактор розвитку права. Актуалізуються дослідження різних сторін складного і різноманітного ментального чинника розвитку сучасної Української держави і громадянського суспільства. Тому на часі є теоретична проблема визначення синтезованого поняття «політико-правова ментальність».

Спочатку розглянемо інтерпретації самого поняття «ментальність». Важливо підкреслити, що поняття «ментальність» (від лат. *mens, mentis* – «розум, інтелект», «склад мислення») не має точного перекладу на українську мову. До опису ментальності можна підійти з позиції філософії, соціології, політо-

логії і психології. Авторські концепції у кожному напрямі гуманітарних наук пропонують свій опис цього поняття. У психологічному аспекті це поняття трактується як соціальне мислення (К. А. Абульханова-Славська), система норм поведінки (І. Дубов), колективні та соціальні уявлення (Е. Дюркгейм, Л. Леві-Брюль), ціннісні орієнтації та соціальні установки (Д. В. Оборіна), мотиви і переваги (В. А. Сонін). Можна погодитися з тим, що ментальність перетинається з колективним несвідомим, але не вичерпується ним, менталітет означає щось спільне, що лежить в основі свідомого і несвідомого, логічного і емоційного, тобто глибинне джерело мислення, ідеології та віри, почуття і емоцій. Ментальність, як зазначається багатьма вченими (А. Гуревич, Ю. Митків, М. Шевяков), є за своєю суттю не індивідуальною, а груповою характеристикою і відображає специфіку ставлення до світу тих чи інших груп.

Сучасні підходи до визначення поняття «ментальність» мають такі загальні положення: 1) ментальність – групова характеристика розумової діяльності певної групи людей; 2) поняття «ментальність» застосовується до певної етнічної спільності, закріплюється досвідом поколінь; 3) ментальність – перманентна частина соціальної інформації; 4) ментальність – ірраціональна категорія і включає в себе свідомі та несвідомі установки людей. Відповідно до викладеного можна припустити, що ментальні установки включають в себе емоційну і раціональну сферу, співвідношення між якими залежить від соціально-психологічних особливостей людей, що проживають у даному соціокультурному середовищі.

У контексті західної науки до поняття «ментальність» найбільш близькими є поняття, що належать до сфери раціонального, наприклад «мислення» та «розум». Раціоналізм, який домінує у західній культурі, впливає і на наукові дослідження, особливо в гуманітарних науках, відповідно, цілком закономірно, що в контексті західної науки ментальність співвідноситься насамперед з раціональним началом. Цікавим є той факт, що в Україні поняття «ментальність» і «менталітет» тлумачиться ближче до емоційної сфери, їх співвідносять з такими поняттями, як «світovidчуття», «образ», «погляд», «відчуття».

Сутність і структура політичної ментальності характеризується складністю і багатозначністю. На її формування впливають три групи факторів: 1) макрофактори: природні фактори (природне середовище проживання людини, расово-етнічна приналежність індивіда), економічні, політико-правові, соціально-культурні (сукупність елементів культурного досвіду індивіда або спільності – форми соціальної взаємодії, типи життєдіяльності, світоглядні моделі, системи релігійно-філософських уявлень тощо); 2) мікрофактори: родина, найближче оточення, навчальні заклади; 3) особистісні чинники:

емоційно-психологічні (несвідомі), що не піддаються осмисленню (неявні установки свідомості, автоматизми і навички свідомості тощо), раціональні (свідомі), що виражають досвід наукового осмислення дійсності.

Таким чином, на формування загальної ментальності індивіда впливають різноманітні фактори. На підставі зазначених ознак і характерних рис можна сформулювати коротку дефініцію поняття «правова ментальність». Правовою ментальністю є історично сформовані специфічні, найбільш типові та стійкі для певної соціальної або національно-етнічної спільності, системи світоглядних уявлень, оцінювань і реагувань на об'єкти державно-правової дійсності. Правова ментальність гармонійно інтегрована в юридичну підсистему політичної системи суспільства, яку образно можна уявити у вигляді великої сфери, в яку входить ряд інших, менших за обсягом сфер. У середині знаходиться найменша сфера – правова ментальність, підрівнями якої є неусвідомлене (несвідоме, інтуїтивне, ірраціональне) та усвідомлене (свідоме, раціональне), яке формується у правовій системі. До політико-правової ментальності долучаються політично значимі аспекти правового мислення та розуміння, які знаходять вираз у політичній діяльності.

У найбільш загальній інтерпретації політико-правову ментальність слід розуміти як сукупність усіх факторів соціально-психологічного порядку, що діють у соціальній сфері і які зумовлюють виникнення явищ політичного і правового характеру. У більш конкретній інтерпретації політико-правовими агентами та факторами можуть бути явища духовного, інтелектуального, ідеологічного, національного, державного менталітету.

М. П. Требін, доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙЦІВ

Ментальність – поняття, яке важко зрозуміти. Воно майже не піддається раціональному тлумаченню. Деякі вчені взагалі не вважають менталітет категоріальним поняттям (Р. Дарнтон) [1, р. 253–296], а медієвіст Ф. Граус підкреслював, що це лише абстракція, поняття, яке придумали історики, а не явище, відкрите ними в історичній дійсності [2, с. 79]. Ментальність – це не загальноприйняті правила і звичаї, не традиції, не мова, не світогляд; це щось таке, що відчувається, але не усвідомлюється. Однак вона включає й загальноприйняті правила та звичаї, і традиції, і мову, і світогляд. Для виявлення тих чи інших національних психологічних рис і поведінкових стереотипів